

संस्कृत

विद्या

325 रु. ५५

३१ अक्टूबर १९८१ वेळे :

०-

मात्रानुसार क्रमांक

०-

सूचना क्रम

२११६१५

(4)

श्रीगणेशाधनमः। अथाक्षरस्वीकारः। तत्रकालादिश्चीधरीये। उदगाते भास्यति पंचमे व्येष्ठा
 ते उज्ज्ञरस्वीकरणं शिशूनां। सरस्वतीविघ्नविनायकं च गुडोदनाद्यैरभिपूज्य कुर्यादिति॥ शिशुभिः
 पंचमे वर्षेष्ठा त्वेऽदग्यने; भरस्वीकरणं कृत्य मित्यर्थः॥ विभिरलैपि॥ बोलुस्य पंचमे वर्षेष्ठा त्वेष्ठा
 नौमृगादिगे॥ आरभेताक्षरविधिं शुभेकालयोदयति। वहस्यतिः॥ द्वितीयं जन्मनः पूर्वमारभेता
 क्षरान्तरधिरिति॥ द्वितीयं जन्ममौजीवं॥ तसातु स्त्रीविनननं द्वितीयं मौजिबंधनात्॥ त्रोत्तुषणक्ष
 त्रियविश्वस्त्रमादेते द्विजाः स्मताऽतिथा योक्ते॥ विश्वाभित्रेणविश्वेष्ठकः॥ प्राप्तेच पंचमे
 वर्षेष्ठत्रस्तमेजनार्दने। विद्यारभस्तकर्त्त्वायथोक्तिथिनासरदति॥ जनार्दनस्वापकालो वि
 ष्टुधर्मोत्तरे॥ आधाटश्छुक्षद्वादश्यां शायनं कुरुते हरिः। निर्झात्यजलिकार्त्तिक्षयातयोः संपूज्यते ह
 रिति॥ न सिंहः॥ अक्षरः स्वीकृतिः प्राक्ता षात्पंचमहायने उत्तरायणगेस्त्रैर्कुंभमासं विवर्जयेत्

(2)

अक्षरस्ती शुद्धपक्षः श्रुभः प्रोक्तः कृष्णश्वांयत्रिकं विनेति ॥ हृहस्पतिः विद्यारंभो त्रतो हेत्राः क्षौरं चैव विशेषतः ॥
 कारविधिः गत्तग्रहेन कर्त्तव्यदीच्छेत्सु त्रज्जीवितमिति ॥ गत्तग्रहास्त्रपनयन प्रकरण उक्ताः ॥ गत्तग्रहात
 १ गतायास्त्रयोदर्श्याः प्रतिप्रसवमाह देवरातः ॥ तयोदर्शक्षरेश्चेष्टति ॥ मार्कडेयः ॥ वारेदिने
 २८ शभृगुस्त्रेष्ट हृहस्पती नां विद्यानसोभवतियत्वा विमुठबुधिः ॥ चंद्रेचं च इतनयेच कृशेच
 सर्वविद्यो भवेदवनिजेरविजे विनाशमि सिक्षुश्वाह ॥ दिवसां शोदयावर्जयत्वे न कुल
 सौरयोः श्रेष्ठासितलज्जीवानां मध्यमाश्वास्त्रेयोः ॥ रविवरे तु पूर्वाह्ने विद्यारंभो विधीयते ॥
 चंद्रवारेपरांह्ने तु विद्यागुवा विधीयते ॥ रात्रौ विवर्जयेन्त्रियं संध्ययोश्च विशेषतद्विति ॥ स्त्रौ ज्ञान
 बुधः ॥ महेश्वरः ॥ हस्ता दिवितयेतथा निर्वृतिभेष्टवायुभेत्राभिनेमित्रस्त्रेच मृगादि पंच
 स्त्रौ शुभः प्रारंभञ्चाद्यः स्मृतः ॥ विद्यानां हरिभवयेच दिवसे स्त्रौ र्भृगोर्वा दिने न ध्याया

१

(28)

व्यतदाद्युवर्जिततिथोकेंद्रस्थितेः सद्गैरिति ॥ राजमार्तडः ॥ विद्यारंभः । प्रशस्तिभवति । मधुरि
 पौप्राप्तिकोधेराशांकेरास्तेतीश्चाद्युतो चत्रिदशपतिगुराबुद्धतेचाथशुक्रे ॥ स्वाध्यायेसिंहसंख्य
 स्वरकिरणयुतंदेव पूज्यंविहायक्षुकादियेउयनारेत्रिदशपतिगुरोकेंद्रसंस्थेनपापद्धति । अक्षु
 रारंभप्रकारस्तुमाधवीयेमार्कंडेवेनोऽभ्यग्न्यस्तानुद्वृत्तुगंधवस्त्रादिभृषितः ॥ शताक
 यास्तवर्णस्यपंचाशद्वर्णकाद्विस्तेत् ॥ ह गुहरिंलक्ष्मीदेवसरस्वती ॥ स्वाविद्यास्त्रुकारा
 श्वविद्यांचविशेषतः ॥ एतेषामेवदेवान्नातुरुक्याहृतं दक्षिणाभिद्विजेंद्राणांकर्तव्यं
 -यात्रपूजनं । प्राढ्युर्वोगुरुरासीतवारुण्यभिसुखंशिश्रुं ॥ अध्यापयेत्तुप्रथमंद्विजातिभिः सु
 पूजितद्धति ॥ अनेनगुरुपूजनमपिकर्तव्यभितिस्त्रवितं ॥ सरस्वतीपूजनादिप्रकारमाह का
 रिजातेगर्गः ॥ स्त्रातुशुचोसमेदेशोगोचर्ममात्रमुषालिप्यसेकतंस्त्वंदिलंकुषापलाशाखया

(3)

अक्षस्वीका० मृदंखनित्वात् वस्त्रस्वतीमावाहयेत् । भुवनमातः सर्ववाङ्मयरूपे आगङ्गागच्छेति ॥ ततः प्रणवेनास
 २ नार्थपाद्याच्च मनीयस्तानवल्लगंधपुष्पाक्षतधूपदीपशयसगुडोदननैवेद्यसमर्पणनुभव्या
 रान्कुत्ताविद्वैशंसंपूज्या चार्यंशक्तिर्वेत्तालकागादिभिः पूजयित्वासरस्वतीविद्वैशाचार्यात्रिः प्र
 इक्षिणीकृत्यष्टवृक्षमक्षरमारभेत् ॥ ततश्च वर्णभिवंदनं कुलोसरस्वत्यादीनावाहनक्रमेण
 द्वासये द्विद्या द्विद्विर्भवतीति ॥ विष्णुधर्मोत्तरात्मानां शुभात्मानां शुभात्मानां तरं ॥ ततः संपू
 ज्यविज्ञेन धार्मीरामगुरुतथेति ॥ गुरुणामि ॥ नामाता ॥ गुरु ॥ राचार्याः ॥ रामेति
 श्रोतुसंवेधनं । इसुक्षस्वीकारः ॥ ॥ ॥ अथ प्रयोगः ॥ कुमारं अभ्यंगस्तानपूर्वकस्तापयित्वा
 गंधादिभिरलंकृत्ययथोक्ते नुहर्त्तेऽन्वयम्यदेशकालोसंकीर्त्यममास्यामुक्त्यमणः
 पुञ्चस्याक्षरारंभार्थमार्क्तेयगर्गद्युक्तविधिंकरिष्ये ॥ इति संकल्प्य तदं गंगणपतिपूजनं विधाय पु

३

(3A)

नः कुमारेण सहस्ना त्वाश्चुचौ सनेदे रोगो चर्ममात्रं यथा पर्याप्तं वाट्छलं गोभये नोपालिष्यसे
 कतं स्तु उलिं तव छत्ता पत्ता नशा खा मूल्ते न स्तु उलिं भध्येन्द्र दंखनि वा पत्ता नशा खां तत्रैव रोपयि
 त्वा तत्र सरस्वती मावा हृष्टेत्वा भुवनमातः सर्ववाद्य यरुपे आजङ्गु गङ्गु तिम्ब्रेण। ततः प्रणवे ना
 स नार्था दिन मस्कारां तानु पचारा इद्यात्वा अत्र नैवेद्यं पाय संगुडौ दनश्व॥ ततो हरिं लक्ष्मी वि
 घ्ने शं च नाम भं त्रैः संपूज्य॥ स्वविद्या स्तु गोनमः॥ इति नाम भं त्रौ भ्यां स्वविद्या
 स्तु त्रकारा न स्वविद्यां श्वं संपूज्य स्तु उलिं दि बलवर्धन नामावाग्निः। समित्रयमादाये यादि
 ग्राणायामां तं छत्ता अक्षराद्यं भार्थ हु॥ न न गिया इस्यादि प्रसाधनी देव्यं तं व्याहृतं चो त्वा
 प्रधान होमे। सरस्वती हरिं लक्ष्मी विघ्ने शं स्वविद्या स्तु त्रकारा न स्वविद्यां च अस्त्राद्यं संख्या का भिर्य
 ता हुति भिर्यक्ष्ये इस्कु त्वा अंग होमे वरुणं द्विरिस्यादि अग्निं स्त्रिदृष्टृ कृता मित्यादि वा वृष्णी न्ता नुसारे
 जो त्वा समिद भ्याधा नादि प्रसाधनी देवी होमां तं व्याहृति होमां तं वान्वा धोनो क्तीति तपक्षानुसारेण

(५)

अक्षरसी
कारः ३

हत्वा प्रधान हो मंकुर्यात् ॥ सरस्वत्येत्वाहा हरये खाहा । लक्ष्मयेत्वाहा । विभेदाय त्वाहा । स्ववि
 धास्त्रकारेभ्यः त्वाहा । स्वविधाये खाहा । इत्येतन्नामभिस्त्तेन देवतो देवतो नास्ता संख्याका ॥ अन्ता
 हुतीजुङ्कुथात् ॥ स्वविधास्त्रकारेभ्यः त्वाविधाये च नवाहोमः । ततो गहोमादि स्विष्ट कृदादि वा पूर्वा
 न्तानुसारेण होमशेषं समापयेत् ॥ न त्रिवृद्धत्वा होमः ॥ आपुर्विकर्तं त्रेण वा सर्वे होमः ॥ स्वस्य क
 र्मुम संभवे अक्षरारंभार्थ होमार्थं जाता ॥ इति आचोर्यं दृत्वा संपूज्यते न होमं कारयेत् ॥
 ततो क्षरत्र वक्ता रंगाद्युखमासीनं शान्ति ॥ ततो तत्त्वालं कारादिभि विभवं संपूज्य शिष्टान्त्रा
 लणात्तं पूज्यते भ्यो यथा विभवं दक्षिणाद्युभारण सहस्रां आवाहित देवता स्त्रिः प्रदक्षिणी कु
 लकुमारमक्षरप्रवक्त्रभिर्विदनं कारयिता क्रमेणावाहित देवता उद्घासयेत् ॥ ततः कुमारो ब्राह्मणा
 वित्तमात्रादीन्दुरुच्च संपूज्य नमस्त्वत्य प्राद्युखरप्रवक्तुः समीये प्रत्यञ्चरवउपविश्य
 अक्षरप्रवक्ता रंनमस्तुर्यात् ॥ ततो क्षरप्रवक्ता आयुष्मान्विधावान्भवं सोम्यो इदस्याश्रिवा

दत्ता प्रणव पूर्वकं लेखये च ॥ अोन्नमः सिद्धं रति पूर्वपाठयित्वा त्वे खयित्वा अकाराद्यक्षुराणिपा
ठयेक्षेखयेच्चेति संप्रदायः ॥ ॥ इति प्रयोगः ॥ अक्षरस्वीकृतिमारभ्य ॥ अनध्यायवृज्जेन मुक्तं मा
कं उपेन ॥ प्राप्तेतु पंचमेवर्षे विद्यारं भंतु कारयेत् ॥ ततः प्रभृत्यन ध्यायां वर्जनीया निवर्जयेद्विती ॥ व
र्जनीया नित्या त्वा ॥ अस्मीच्च तु ईरपादी न वा भृश्या त्राक्षरपरिचिति ॥ अथ बालानां वाक् शुद्ध्य
पायः ॥ वचात्राली च मंडकाघ नं कुष्ठं सना ॥ तेन परिदेयं च पूर्णवाक्यदुकारणं ॥ गुडनिकाम पा
मार्गं विडंगं शौखं पुष्पिका ॥ विष्णुक्रांतावचं ॥ नागरं च शतो वरी ॥ चूर्णघृते न संमिश्रं लिद्या
स्त्रज्ञां विवर्णयेत् ॥ त्रिभिर्दिनैः सहस्रैकं श्लोकं ॥ त्रिकृदत्रिकलोधान्यायवानीशतम्
लिका ॥ वचात्राली नथा भांग ॥ चूर्णसमधुले हितो ॥ वाक्यदुत्त्वं च बालो नीविणा वाद्य समस्वरमिति ॥
चचावे रंबंडं त्राली प्रस्तिथा ॥ मंडुकास्तपणी त्रिलोका ॥ धनो मुस्ता कुष्ठं प्रासि धूं ॥ नागरं क्षुंठी ॥ गुडनिका
गुक्षवेली ॥ अपामार्गआभाडा ॥ विडंगं वायविडंगं ॥ शौखं पुष्पी प्रासि धू ॥ विष्णुक्रांता प्रसि

(5A)

(५)

अक्षरस्ता । द्वा । पथ्या हरीतकी । सर्व ब्रह्मीत की ग्रहणे दलं ग्राह्यं ॥ इति वेद्य कपरिभाषा ॥ निकटु शुंड मीरे । धन्याध
 ने । यवानि । उं वा । अन्या निप्रसिध्मा निः । हिर्दि बेहुडा । आंवत्तु के । पिंपली । त्रिफला । अथ संधेपेण
 नुपनीतधर्माः ॥ ॥ तत्रेदं धर्मस्त्वं । अन्तरा ना द्वर्भाधाना प्रयत्नाभवन् त्यापदि संवत्स
 रादिये के यावता न दिशो न प्रतिजानीयुगेपनवता इसके त्रह्यधिकारः । रास्त्रे भवतीति सानिका
 स्मृतिश्चेति । व्याख्या तमेतदुच्चला कृता । अन्तरा ग्रनात्माकृगर्भा ॥ बालाः अप्रयत्नाभवं तिरजस्व
 ला स्यर्थेति । यावसंवत्सरो न पूर्येत तावता । तावता गर्भाऽपदीत्ये के मन्यं ले । यावद्दिग्भागशानं न
 स्तितावन्ता प्रयत्नाभवं ति । उपनयना द्वाकृना अयता इत्ये के मन्यं ले त श्रीपपनिः । अवत्यधिकारः
 शास्त्रे भवतीति । यस्माद्वत्तु पनयनैविभिन्निषेधशास्त्रे भवति । इति करण्यं है तौ । सा
 निष्ठा । उपनयनमपि वरुष्टशतस्त्वन्यद्यन्ति वा राष्ट्रसामानाधिकरण्यात् । स्त्रीलिंगतासानि
 व्यातदुपनयनमवस्तानमनधिकारस्येति । स्मृतिश्च । अस्मिन्नर्थे स्मृतिरपि भवति प्रागुपनयना

कामचारकामवादकामभक्षाइति। कामचारइन्द्रियगतिः। कामवादेशुल्लीलादिभाषणं। कामभक्षः। पर्युषितादिभृक्षणं। एतेवपवादस्तत्रैवस्मरयंतरे॥ स्यात्कामचारभक्षोक्ति महतः पातकादृतउत्तिः। महा पातकेतुपित्राभावावाप्रायश्चित्तंकर्त्तव्यं॥ तदुक्तेजात्कर्णयेन। अनुपेतस्तुयोविप्रो मध्यमोहात्मिवेद्यदि। तस्यकृद्ध्रवयंकार्यं च गाजापिवानथेति। अन्यज्ञा। वैश्वदेवं पुरोडाशमग्नि मध्यतुयद्दूतं। प्रभादा शिशुराकर्णनित्र वयत्तेऽनिति। आचारविषयज्ञाह। वस्त्रेषुः। नद्यस्य विद्यते कर्मभक्तिं चिदाभ्योजीवंध नात्मादेस्याश्र- स्लावधावद्देवो दोनं जातपश्चिति। गौतमः। यथोपपा दितस्त्रवपुरीषोभवति न तस्याचमनकल्पे। तेन त्रस्ताभिव्याहरेदन्यत्रस्त्रधानि नृयनादिति॥ यथोपपोदितेयनेन दिवासंस्यास्तु दद्युवत्वरात्रौ दक्षिणासुरवत्वं इत्यादिति॥ यमाभावोलाप्यते॥ कर्त्तमग्रहणादेतिकर्त्तव्यतायाएवानि वेधोनत्साचमनस्य। अन्येथा। तस्याचमनं विद्यते इत्येवत्रौ यात्। अते एव। शुद्धेरस्त्रीचम्भृतश्च अस्त्रकृत्यश्चाभिरन्तरं इति याजवलेभ्यो वचोव्याख्यावसं

न यज्ञलङ्घिनि अत्र विषयं यज्ञाह । वा स्ते लुः । न यज्ञस्य त १
स्ता वद्यावहे दो न जात पश्चिमा । गोतमः । यथोषपा
त्रेन ब्रह्मा भिव्या हरे दन्यु त्रस्यधानि न यना दिति ॥
त्रौदक्षेणां मुख त्वं इत्यादिनि यमा भावो लग्नाप्यते ॥
ताचमनस्य अन्येथा । तस्याचमनं दिव्यतरये व ब्रू
स्य श्वाभिरन्दतत इति याज्ञवक्षेया वचो व्यारव्या वस
ल्प

(6)

संस्कारर्

५

रेविश्नानेश्वरेणचकारादनुपनीतोषीत्कर्त्ता। रजस्त्वलादिस्यर्गेतुपारिजानेस्मृतिकायांव्यवस्थित्का। शिशोरभ्युक्षणं प्रोक्तं बालस्याचमनं स्मृतं। रजस्त्वलादिस्यर्गेतुस्त्वानमेव कुमारके॥
 प्राक्कृद्गुडाकरणाद्वौलः प्राग्नन्प्राशना-स्त्रियः॥ कुमारकस्त्वं विशेषो व्यावन्मोऽजीनिवधनमि-
 ति। विश्नानेश्वरोक्तमनुपनीताचमनमकुर्वन्नरात्रस्त्रियावोध्यं। रजस्त्वलादिस्यर्गानि भित्तला-
 नविधेस्त्वत्तनिभित्ताचमनविधेश्वसाहु- नात्र अन्यत्रेत्यादिनापित्तकर्मणिदाहादोअ-
 नुपनीतस्यापि मंत्रोऽचारणं भवतीतिशायते। पिङ्कतचूडस्याच्चिवर्षस्यन्त्वयेवं। अनुपेतोपिकु-
 वातमंत्रव त्यैत्तमेधिकं। यद्यसोकृतचूडः। यद्विस्याच्चिवत्सुररतिस्कमंत्वक्त्वः। एतद्वारस
 विषयं। पित्रोरनुपनीतोपिविदभ्यादोरसः। स्त्रियः। और्धदेहिकमन्येतुसंस्कृताः। श्राद्धकारकादति-
 त्कां न्दात्र। नाभिव्याहरये द्वास्त्रयावन्मोऽजीनवध्यते। मंवाननुपनीतोपिपठेदवैकज्ञौरसइति स्क-
 मंत्वक्त्वेश्वकृतशोचमपि नाभिनिहोत्रादिषुनियुञ्ज्यात्। तदाहगौतमः। नत्वैनमग्निहृवनबलिहरण

९

(6A)

योर्भिर्युज्यादिति। तस्य मंत्रहीन गादियमिप्रायः। न वसंता न्नाहवित्वा विनियोज्य इति शंकनी
 यं। न ब्रह्मना भिज्या हारये दन्य ब्रह्म स्वधा निनयना दिति गौतमेन ना भिज्या हारये ब्रह्म स्वधा निनयना दृ
 त इति स्कूलं तु ना च मंत्रो चारणस्य निषेधात् विचोष बचना भावाज्ञ उपनेय न कर्मण आरभास्त्रागेव कु
 भारसंबंधिकर्मण्युक्तमंत्रान्कुभारं पाठ्यत्। रात्रिकर्मकाले मंत्राध्ययना संभवे न लसाध्य
 स्य कर्मणो यसंभवापले:॥ न चाचार्थेण। च तीय इति वाचं॥ ॥ इत्युपनीतधर्मग्रहा ॥
 अथ बालपितृधर्माः। विश्वधर्मो तरे अत्र च बाला नांतथा भार्गवपृथिवा। पश्य द्विः पित्रा
 दि भिरपर्थ्य निवारणीयमित्यर्थः॥ बालकाभ्यानुनेयाः स्युर्धर्मकामैः सदा न रे:। तेषां भोज्य प्रदा
 ने न गोदानफलमान्नुयात्। तेषां क्रीडनकं दत्ता मादते न दते दिवि। तस्मात्सर्वप्रथले न बाला
 न ग्रन्तु भोजयेत्। अभ्युक्तवर्ख बाले षुन चाश्रियाकुदाचनेति॥ भर्मस्तुत्रेषि। अतिथीने

(7)

स्त्रीस्काररः वाग्मोजयेकुमारान्दोगृसंयुक्तास्त्रीतर्वनीरिति ॥ रोगसंयुक्तायेकेचना ॥ अंलर्वल्योगर्भिष्यः ॥
 स्वप्रायः इतिस्त्रीस्काररत्नमालायां पूर्वेतोबालपितृधर्माः ॥ अथस्वग्रहप्रायश्चित्तं ॥ स्वग्रहः ॥ अपस्मारः उन्मे-
 तः सारमेयुद्योगेके ॥ अथवायेनगृहीतः श्वेववटविश्ववद्याच्यष्टसश्वग्रहः ॥ महाव्याधिश्वायंतस्यना-
 द्रायप्रायश्चित्तमेषजंवक्ष्यमाणकर्मकर्त्तव्य ॥ तादृशविधर्वेवाभावान्तरात्मदेववा - यातवाकर्मागत्ते-
 ननाधिकंयज्ञोपवीतंधत्वाचम्यनूतनेनारा ॥ तकमाहृत्यकितवसभायांमध्येधिदेवयजनमुद्दस्य
 विश्वविभीतकान्यथाधीन्युष्यप्रतिदिशा ॥ पपुरेस्त्रीनेकधाक्त्वायथातेषुशायविरुद्धकर्त्तव्यात्मा-
 तान्प्रसार्यसभार्यात्परिष्टान्तरेशाङ्काङ्क्षा ॥ त्रिमांगक्त्वातेनमार्गेणहृष्टहर्षहीतंकुमारंसभामध्ये-
 प्रवेश्यतेषुविभीतकेषुतानंशायवित्वादभालवणोदकमिश्रितेनतंप्रोक्षाति ॥ क्रुक्रुरः ॥ स्कुकुकुरः ॥ कु-
 कुरो ॥ सीसरेयेतेः ॥ प्रतिमुंत्रंतस्यकुमारस्यदक्षिणतः प्रोक्षणसमयेयः कश्चन उरुषः कांख्यतादुयति ॥
 स्त्रेवहवचनमन्नियतै लकर्त्तकलार्थप्रधानम्युक्ताणावैतेमेत्वाः नसंगम्भृतेकांस्यताहनेऽस्युक्ताणस्यप्र-
 धानल्मुकुमारस्त्रकारत्वात्सन्निपत्योपकारकत्वाच्च ॥ ततोवरंवृणीष्विकर्त्ताब्रूयात् ॥ ततः कुमारएवाहु

३८)

द्येषोऽतिवदेत्कुमारमेवाहं द्युषाऽतिपाठेऽन्योयः कश्चनप्रातिवक्ता। एवं वारत्रयं प्रातर्मध्यं दि
ने सायंचकर्तव्यं॥ १॥ इति श्वश्रुहत्रायश्चित्तं॥ २॥ अथश्वलगवंकर्म॥ ३॥ श्वलद्वगवांभवतीति
श्वलगवोरुद्गः। सयस्यदेवतातच्छौलगवंकर्मः। गवामृपतापशांस्यर्थकर्तव्यं॥ ताद्विताभावआर्थः। आ
द्युर्यमाणपक्षे पुण्येनक्षत्रेदेशकालोऽस्त्रव् गवामृपतापशांस्यर्थश्वलगवारव्यंकर्मकरिष्ये इति सं
कल्पयाणेशांसंपूज्य औपासनामिन्द्रिज्वाला॥ ४॥ तासभित्रयमादायश्रधाहीयादिप्राणायामां
कुवाश्वलगवहोमकर्मणियायक्ष्यमाणा॥ ५॥ दिव्याहुस्यंतमुल्काप्रधाहोमे॥ भवंदेवंश्वलगवो
दनेनो। रुद्रं देवंश्वलगवौदनेन॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००९ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com